

خورشید اسلام

علیرضا وکیل‌اتابه حال شده در اوج خستگی و ناامیدی، کسی دستش را روی شانه‌تان بگذارد و فقط بایک لبخند، تمام غم‌های عالم را از دلتان بشوید؟ انگار تمام امنیت جهان در همان یک لحظه خلاصه شده است. آیه ۱۰۷ سوره انبیاء دقیقا همان دست پر مهر خداست که روی شانه بشریت گذاشته شده است تا بگوید: «من برایتان بن بست نساخته‌ام؛ من برایتان محمد(ص) را فرستاده‌ام. وقتی قرآن می‌گوید: «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»، درواقع دارد از یک مأموریت بزرگ و بی‌مرز حرف می‌زند. در تفاسیر بزرگان آمده است که کلمه «عالمین» فقط شامل مسلمان‌ها یا حتی فقط انسان‌ها نمی‌شود. علامه طباطبایی با آن نگاه ژرف و ملکوتی‌اش به ما می‌گوید که وجود پیامبر(ص) مثل خورشیدی است که می‌تابد، برایش فرقی نمی‌کند این زمینی که به آن می‌تابد، شوره‌زار است یا گلستان. او می‌خواهد همه را به کمال برساند. اسلام اصیل، پیش از آنکه با «باید»‌ها و «نباید»‌ها شناخته شود، باتش‌های قلبی شناخته می‌شود که برای هدایت دورترین آدم‌ها نیز بی‌قرار بود. شاید پیروسیداین مهربانی در دنیای خشن امروز کجای کار قرار می‌گیرد؟ روزی پیامبر اکرم(ص) در پاسخ به یاران‌شان که تقاضای نفرین علیه دشمنان را داشتند، فرمودند: «من برای لعن و نفرین نیامده‌ام، من رحمت هستم.» این یعنی دین‌داری قرار نیست از ما آدم‌هایی عبوس بسازد. در اشعار اساطیر ایران عزیز، چه زیبا این معنا را به نظم کشیده‌اند: خداوند جهان، بخشنده جود

که از جودش، جهان را رحمت افزود
این رحمت، نخی است که دانه‌های تسبیح بشریت را به هم پیوند می‌دهد.

مشاوره

روزی حلال، خرج معتدل، زندگی آرام

علیهو را اقتصاد خانواده در نگاه اسلامی، تنها به معنای کسب درآمد و تأمین هزینه‌های زندگی نیست، بلکه بخشی از رسالت اخلاقی و معنوی خانواده است. خانواده‌ای که اقتصاد خود را برپایه درآمد حلال، اعتدال و مسئولیت‌پذیری بنا می‌کند، زمینه آرامش روانی، عزت نفس و رشد معنوی اعضای خود را فراهم می‌سازد. قرآن کریم در کنار توجه به معنویت، به مسئله معاش و نظم اقتصادی نیز توجه ویژه‌ای دارد.

سؤال: چگونه یک خانواده مؤمن، می‌تواند میان تأمین اقتصادی، حفظ کرامت اعضای خانواده، قناعت در مصرف و تدبیر در مدیریت زندگی، تعادل برقرار کند تا هم آرامش دنیوی داشته باشد و هم رضایت الهی را به دست آورد؟

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَا تَجْعَلْ لِّدِينِكَ تَفْهُوً إِلَى غَيْرِكَ وَلَا تَتَّبِعْهُ إِلَّا تَبْطِلَ دِينُكَ» (اسراء، ۲۹) یعنی نه دست خود را از انفاق و هزینه‌کرد درست، ببند و نه آن قدر بی حساب خرج کن که درمانده و حسرت زده شوی. این آیه یک اصل مهم در اقتصاد خانواده را بیان می‌کند، تعادل. در بسیاری از خانواده‌ها مشکلات اقتصادی، تنها از کمبود درآمد ناشی نمی‌شود، بلکه از نبود برنامه‌ریزی، چشم‌وهم چشمی، اسراف و ناهماهنگی میان دخل و خرج پدید می‌آید. اسلام، خانواده را به تدبیر در معیشت فرامی‌خواند. حضرت امیرالمؤمنین علی(ع) نیز می‌فرمایند: از خصوصیات پرهیزکاران، میانه‌روی در زندگی است؛ آن‌ها نه زندگی را بر خود سخت می‌گیرند، نه اسراف و تبذیر می‌کنند؛ زیرا می‌دانند که «وَأَنَّ الْفُسْرَيْنِ هُمُ أَصْحَابُ النَّارِ» اسراف‌کنندگان اصحاب آتش هستند. «وهم‌چنین، إِنَّ الْفَقِيرَيْنِ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ، تبذیرکنندگان، پیوسته برادر شیاطین هستند».

اقتصاد سالم خانوادگی را رزق حلال آغاز می‌شود. درآمدی که از راه پاک و مشروع حاصل می‌شود، برکت و آرامش می‌آورد. پیامبر اکرم(ص) فرمودند: «طَلَبُ الْغَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ» کسب روزی حلال بر هر مسلمانی واجب است. «بنابراین، تلاش اقتصادی در خانواده، تنها یک امر مادی نیست، بلکه عبادتی الهی است.

از منظر روان‌شناختی نیز وقتی اعضای خانواده احساس کنند که دخل و خرج خانه با هم‌فکری، شفافیت و انصاف مدیریت می‌شود، احساس امنیت بیشتری خواهند داشت. بسیاری از اضطراب‌های خانوادگی با ایجاد نظم مالی، اولویت‌بندی هزینه‌ها و پرهیز از تجمل‌گرایی، کاهش می‌یابد. خانواده باید میان نیازهای ضروری، رفاه معقول و خواسته‌های غیرضروری، تفاوت قائل شود.

احکام

تقابل تمکین و معیشت

علیرضا وکیل‌ایپوند ازدواج در کنار ابعاد عاطفی و معنوی، تعهداتی حقوقی و شرعی را بر دوش طرفین می‌گذارد که یکی از کلیدی‌ترین آن‌ها، تأمین معاش و مایحتاج زندگی از سوی مرد است. اماگاهی چرخ زندگی به‌گونه‌ای می‌چرخد که این حق مسلم، نادیده گرفته می‌شود و زن در دوراهی سختی میان تمکین و تأمین هزینه‌های اولیه زندگی قرار می‌گیرد. در چنین شرایطی، فقه اسلامی راهکارهای دقیقی پیش‌روی زنان گذاشته است تا نه بن‌بستی در معیشت رخ دهد نه حقی ضایع شود. در ادامه، مسائل مواجهه با شوهری که از پرداخت نفقه استنکاف می‌ورزد را طبق نظر مراجع عظام تقلید، بررسی می‌کنیم.

حضرت امام خمینی(ره) و حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: زنی که از شوهر اطاعت می‌کند، اگر مطالبه خرجی کند و شوهر ندهد، می‌تواند برای الزام شوهر بر پرداخت نفقه، به حاکم شرع و اگر ممکن نباشد، به مؤمنان عادل و اگر آن‌هم ممکن نباشد، به مؤمنان فاسق مراجعه کند و چنانچه الزام شوهر بر دادن نفقه ممکن نباشد، می‌تواند در هر روز به اندازه خرجی آن روز، بدون اجازه از مال او بردارد و اگر ممکن نیست، چنانچه ناچار باشد که معاش خود را تهیه کند، در موقعی که مشغول تهیه معاش است، اطاعت شوهر بر او واجب نیست.

آیت‌الله العظمی سیستانی: زوجه می‌تواند نفقه فعلی همان روز خود را بدون اجازه از مال او بردارد. همین‌طور، می‌تواند از حاکم شرع بخواهد تا شوهرش را مجبور به پرداخت نفقه کند، اما در صورتی که هیچ‌یک از دو امر مذکور، مقدور نباشد و زوجه ناچار باشد برای تأمین نفقات واجب خویش به کاری اشتغال پیدا کند، اطاعت از شوهر در آن مدت بر وی واجب نیست؛ هرچند در غیر آن وقت، بنابر احتیاط واجب، باید حقوق واجب شوهر را مراعات کند.

آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی: هرگاه زن مطالبه خرجی کند و شوهر ندهد، می‌تواند هر روز به اندازه خرجی آن روز، بدون اجازه از مال او بردارد و احتیاط واجب آن است که این کار با اجازه حاکم شرع باشد و اگر مجبور شود که خودش معاش خود را تهیه کند، در موقعی که مشغول کار است، اطاعت شوهر بر او واجب نیست.

مطابق فتاوی مذکور، در صورت استنکاف شوهر از پرداخت نفقه، زن حق دارد ابتدا از طریق مراجع قانونی برای الزام او اقدام کند. در صورت عدم امکان، وی مجاز است به میزان نیاز روزانه از مال شوهر برداشت کند و اگر تأمین معاش تنها با اشتغال در خارج از منزل ممکن باشد، در ساعات کاری، تکلیف تمکین و اطاعت از شوهر از عهده او برداشته می‌شود.

زیارت جامعه کبیره، متن شریفی که اهل بیت(ع) را به‌عنوان الگویی زنده برای همیشه معرفی می‌کند

امین اسرار و عصاره پیامبران

سمانه رضوانی در مطالب هفته‌های گذشته، با گوشه‌ای از دریای بی‌کران زیارت جامعه کبیره آشنا شدید؛ آن متن شریفی که اهل بیت(ع) را نه به‌عنوان چند شخصیت تاریخی، بلکه به‌عنوان حقیقتی نورانی و الگویی زنده برای همیشه معرفی می‌کند. در این مطلب می‌خواهیم نگاهمان را دقیق‌تر کنیم بر چهار عدد از آن ویژگی‌های آسمانی که شاید تاکنون به عمق معانی آن، کمتر پرداخته باشیم: «أَمَنَاءُ الرَّحْمَنِ»، «سَلَالَةُ النَّبِيِّينَ»، «صَفْوَةُ الْمُرْسَلِينَ»، و «عَتَرَةُ خَيْرَةِ رِبِّ الْعَالَمِينَ».

گزارش

امانت‌داران راستین الهی

واژه عربی «امانت» در زبان فارسی بسیار پرکاربرد است. اطمینان و اعتماد، در واژه امانت، نهفته است و به کسی که مورد اطمینان دیگران و نگاهبان اسرار و اشیای ارزشمند آنان است، «امین» می‌گویند. امانت‌داری، در نزد همگان، صرف‌نظر از دین و ملیت، گرامی و ارجمند است. ویژگی اهل بیت(ع)، «أَمَنَاءُ الرَّحْمَنِ» (امانت‌داری الهی) است. اهل بیت(ع)، امینان رحمت و ساعه و بی‌پایان خداوند بر روی زمین هستند. امینان اسرار خلقت، حقایق قرآن و جوهره عبودیت هستند. آنان با حفظ کامل این ودایع الهی بدون هیچ کم‌وکاست، پل ارتباطی بین عالم غیب و شهادت‌اند. این امانت‌داری ابعاد زیادی دارد. امامان معصوم(ع) امینان راستین در ابلاغ رسالت الهی و تفسیر صحیح کتاب خدا بودند. صفت امانت آنان، ضامن بقای دین و هدایت بشر در طوفان فتنه‌هاست. این لقب در زیارت جامعه کبیره، نشان می‌دهد که معارف دینی، تنها از مسیر این خاندان پاک، قابل دسترسی است و هر مدعاایی بدون ارتباط با ایشان، نوعی خیانت در امانت الهی محسوب می‌شود.

خلاصه و چکیده تمام پیامبران

دومین ویژگی، سَلَالَةُ النَّبِيِّينَ (خلاصه بودن تمام پیامبران در وجود آن‌ها) است. واژه «سَلالة»، به معنای چکیده و عصاره چیزی است که از صاف شدن و انتخاب بهترین جزء حاصل می‌شود. اهل بیت(ع) نه فقط از نسل پیامبر خاتم(ص)، بلکه جمع‌کننده و خلاصه تمام فضایل، کمالات و مقامات انبیای پیشین‌اند. هر پیامبری، صفتی بر جسته شناخته می‌شود؛ حضرت آدم(ع) با توبه، نوح(ع) با صبر، ابراهیم(ع) با تسلیم، موسی(ع) با معجزه و عیسی(ع) با زهد و روحانیت. اهل بیت(ع) در حقیقت نوری خود، جامع تمام این کمالات هستند؛ به همین دلیل، احادیث نبوی می‌فرمایند: «ما انبیا نوری واحدیم.» سلاله پیامبران بودن، یعنی آنان مقصد و مقصود خلقت تمام پیامبران هستند و همه مکاتب الهی، در راه زمینه‌سازی ظهور کامل اسلام و ولایت اهل بیت(ع)، گام برداشته‌اند.

خاندانِ بهترین برگزیدگان

چهارمین ویژگی، عَتَرَةُ خَيْرَةِ رِبِّ الْعَالَمِينَ (خاندان برگزیدگان پروردگار) بودن است. «خَيْرَة» به معنای بهترین و برگزیده‌ترین است. خداوند متعال از میان تمام انسان‌ها، برگزیدگانی را انتخاب کرده است تا حاملان رسالت و نور هدایت باشند. اهل بیت(ع)، نزدیک‌ترین و خاندان همان برگزیده الهی یعنی پیامبر اعظم(ص) هستند. پیامبر(ص) در حدیث ثقلین فرموده‌اند: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعَتَرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، مَنْ دَرَمِيَان شَمَا دُو شِيء نَفِيس وَكَرَانَ بَهَا رَا بَه جَا مِي‌كَدَارُم، آن دو، کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم، هستند.» در این روایت، پیامبر(ص) عترت را اهل بیت معرفی کرده‌اند. «اهل» در زبان عرب به کسی گفته می‌شود که خانه را آباد می‌کند. حضرات معصوم(ع) چون خانه رسالت را با وساطت وجود نوری خویش، آباد و از ویرانی و دگرگونی آن جلوگیری کرده‌اند، اهل بیت رسول خدا(ص) نامیده می‌شوند. پس این نسبت خونی، صرفاً یک رابطه نسب‌شناسی معمولی نیست، بلکه نشانه‌ای از یک حقیقت روحانی و معنوی عمیق است.

احکام و دستورات خدا آسان است

الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا» (نساء، ۲۸) بیان می‌کند که خداوند باتوجه به ضعف فطری انسان، احکام را سبک و آسان قرار داده است. همچنین امام صادق(ع) می‌فرمایند: «إِنَّ الدِّينَ لَيْسَ بِفُضِيقٍ، هَمَانَا دِين، تَنَگ وَ سَخَت نَیَسَت.» و به آیه «ما جعل علیکم فی الدین من حرج» استناد کردند. وقتی شخصی از امام صادق(ع) درباره وضو گرفتن با انگشت بسته شده سؤال کرد، امام با استناد به آیه نفی حرج، دستور به مسح روی جبیره دادند و فرمودند: «خدا در دین بر شما دشواری قرار نداده است.» (تفسیر کوثر، ج ۷، ص ۲۴۴) این نشان می‌دهد که اسلام در هیچ موردی دچار بن‌بست نمی‌شود و برای تمام حالت‌ها، راه آسانی پیش‌روی انسان قرار داده است. ممکن است گفته شود نماز، روزه و جهاد ذاتا سخت هستند، پاسخ این است که مشقت معمولی با حرج تفاوت دارد. مشقت‌های متعارف در عبادات (مانند گرسنگی روزه یا خستگی نماز) جزئی از تکلیف هستند و باتوجه به منافع عظیم معنوی و مادی آن‌ها، نه تنها رنج نیستند، بلکه برای مؤمن لذت‌بخش‌اند. این مشقت‌ها مانند زحمات مادری است که با عشق برای فرزندش متحمل می‌شود.

همچنین خداوند در قرآن کریم به صراحت اعلام کرده است که هدف از تشریع احکام، دشوار کردن زندگی بندگان نیست. آیه شریف «ما جعلَ عَلَیْكُمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرْجٍ» (حج، ۷۸) به روشنی دلالت بر این دارد که در اصل دین، هیچ‌گونه تنگی و سختی قرار داده نشده است. از طرف دیگر قرآن کریم به روشنی می‌فرماید: «يُذِیْبُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُزِیْدُ بِكُمْ الْعُسْرَ؛ اراده تکوینی و تشویدی خداوند بر آسانی بندگان تعلق گرفته است و به هیچ وجه به دنبال دشواری در احکام نیست.» (بقره، ۱۸۵) این آیه در حقیقت یک قانون کلی است و بیانگر آن است که خداوند هیچ تکلیف مشقت‌باری را که خارج از توان معمول انسان باشد، قرار نداده است.

همچنین خداوند خودش خالق انسان است و او بهتر می‌داند که چه احکام و دستوراتی برای انسان قرار دهد که بتواند از عهده آن‌ها برآید. خداوند صراحتاً می‌فرماید: «چون انسان ضعیف است، احکام و شریعت را برای او سخت نکرفته‌ام. آیه، يُذِیْبُ اللَّهُ أَنْ يُثَقِّلَ عَنَّا وَ خَلَقَ

پرونده و نقل فرهنگی
پرونده و نقل فرهنگی
پرونده و نقل فرهنگی

«شریعت سمحه سهله» (آیین آسان و مجوزار)، موجب جذب قلوب، پایداری در دین‌داری و بهره‌مندی از مصالح واقعی انسان می‌شود. چنین تصور نادرستی، آثار منفی متعددی در زندگی دارد. اگر افرادی تصور کنند که خداوند، تکالیف طاقت‌فرسا بر دوش آنان گذاشته است، ممکن است از انجام دستورات دینی مأیوس شده، کلاً از مسیر هدایت منحرف شوند. همچنین القای سختی دین، چهره‌ای خشن و غیرجذاب از اسلام نشان می‌دهد که مانع جذب دیگران به سوی حق می‌شود.

احکام و دستورات خدا، آسان است
اسلام، دینی مبتنی بر فطرت، عقلانیت و آسانی است که در آن کرامت انسان محفوظ داشته شده است. پیامبر اکرم(ص) فرموده‌اند: «يُثَقِّلُ بِالْعِیْثَةِ الشَّهْلَةَ الشَّفْعَ»؛ من به آیین یکتاپرستی آسان و سهل و مجوزدار مبعوث شدم. این فرموده نشان می‌دهد که ذات شریعت اسلام، دور از هرگونه پیچیدگی و سختی بی‌مورد است. (تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۶۳۷)

یکی از تصورات نادرست درباره احکام شریعت، ذهنیت سخت بودن این احکام است. برخی گمان می‌کنند که تکالیف دینی ذاتاً دشوار و تحمل‌ناپذیر است. این تصور، گاهی ناشی از نادانی درباره وسعت دین است. گاهی این تصور غلط به خاطر رفتارهای برخی افراد ظاهرگرا و تنگ‌نظر است؛ نمونه بارز آن در زمان ائمه اطهار(ع)، خوارج بودند که تکالیفی را بر خود واجب می‌کردند که خداوند وضع نکرده است؛ چنان‌که امام باقر(ع) درباره گروه خوارج فرمودند: «آن‌ها از روی نادانی بر خودشان تنگ گرفتند، درحالی‌که دین وسیع‌تر از آن است.» این گروه به دلیل جهل، دین را محدود و سخت پنداشتند. (تفسیر کوثر، ج ۷، ص ۲۴۴)

این تصور غلط، افراد را منحرف می‌کند
این درحالی است که یکی از اصول بنیادین شریعت اسلام، «آسانی» و نفی «حرج و مشقت» است. تصور غلط درباره سخت‌گیری احکام دینی، نه تنها با واقعیت‌های قرآنی و روایی در تضاد است، بلکه می‌تواند منجر به انحراف در فهم دین، بی‌مؤمنان و حتی ایجاد فرقه‌های افراطی شود. در مقابل، تصور صحیح مبتنی بر

درنگ